

N° 120

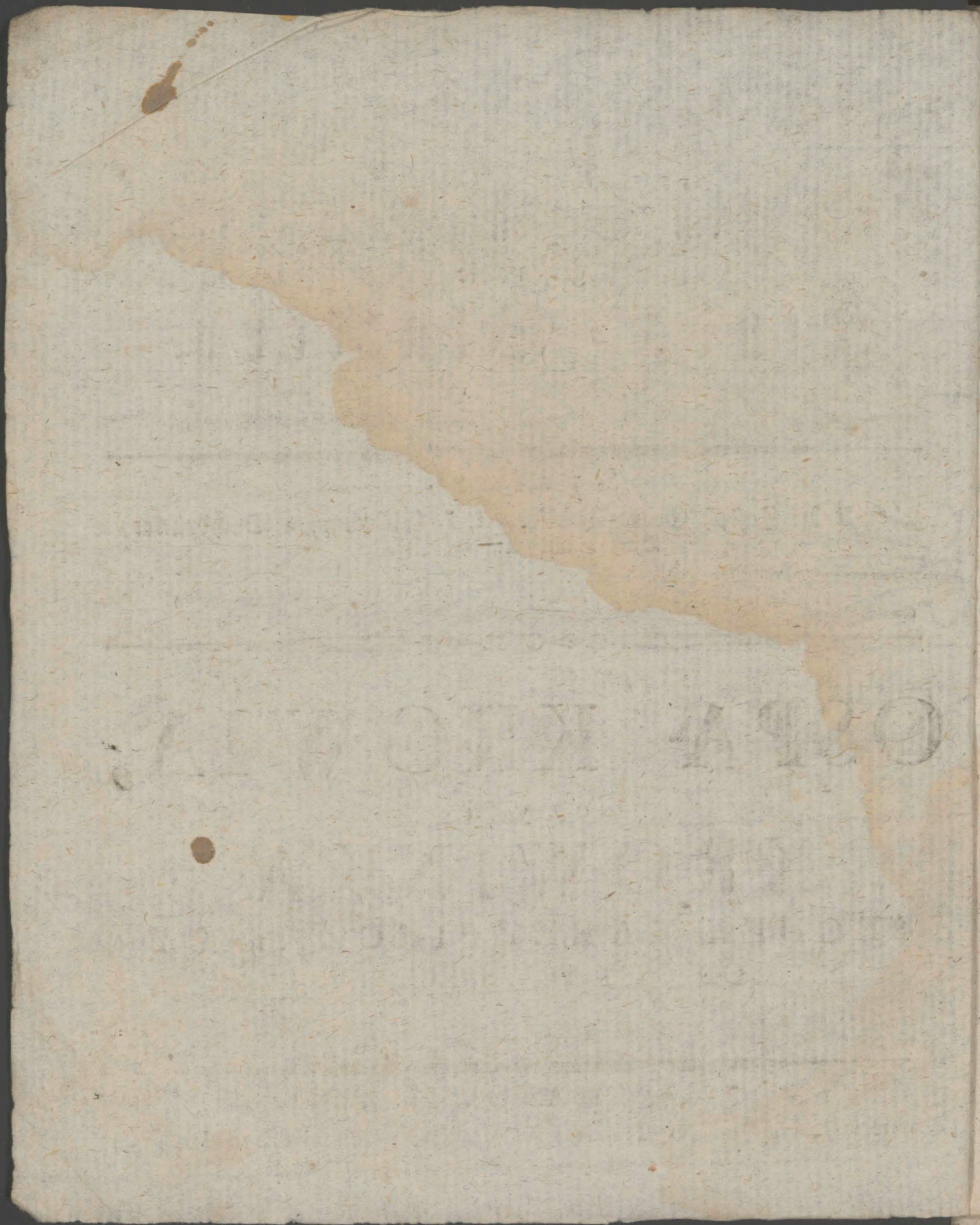
J. P.

Die
R u h p o c k e ,
ein Sicherungsmittel
gegen die
K i n d s = B l a t t e r n .

K r a k a u ,
gedruckt bei Joseph Georg Traßler, k. k. Gubernial = Buchdrucker,
Buch = und Kunsthändler.

OSP A K R O W I A ,
c z y l i
K R O W I N K A
S R O D E K Z A B E Z P I E C Z A I A C Y
O D O S P Y P O W S Z E C H N E Y .

W K R A K O W I E
Drukiem Jozefa Jerzego Traßlera, Ces Król. Gubernialnego Drukarza
i Księgarza.

un
te
B
da
gl
J
nu
re
W
die
vo
fa
sie
un
ga
em
ist
fei
fan
ver
sch
sch
nic
jeh

Die Griechen, Römer, und alle Völker der alten Welt, die uns die Geschichte kennen lehret, konnten die Blattern nicht, und waren daher in dieser Rücksicht glücklicher als wir; erst im Jahre 630 unserer Zeitrechnung, also ungefähr im Jahre 5121 von Erschaffung der Welt bemerkte man zuerst die Blattern in Arabien, und vor ungefähr 1000 Jahren kamen sie nach Europa, wo sie Anfangs als ein neues und noch unbekanntes Uebel ganze Länder, und Inseln entvölkerten; seit dieser Zeit ist keine Gegend, keine Stadt, kein Winkel der ganzen bekannten Erde, wohin diese verheerende Krankheit, diese schleichende Pest durch Menschen, Schiffe, und Waaren nicht kam, wo sie nicht wie jetzt die Nachkommenschaft

Greco, Rzymianie, i inne narody starożytnie, o których w dziejach czytami, nieznając ospy, w tym względzie szczęśliwszemi od nas byli; dopiero w roku 630. naszey ery, a zatym około roku 5121. od stworzenia świata posirzegano nappierwey ospę w Arabii, a blisko przed 1000 lat przeszła do Europy, gdzie z początku iako choroba nowa i ieszcze nieznaiona kraie i wyspy zupełnie wypleniła; od tego czasu niema żadney okolicy, żadnego miasta, i kąta na całej odkrytey nam ziemi, dokądby się ta niszcząca choroba, i potajemna zaraza przez ludzi, okręty i towary nie wkradła, i gdzieby tak nie gubiła, iak w cza-

ganzer Länderstriche raubet, und das Glück vieler Familien störet, besonders dann, wenn eine bösertige Blatternepidemie einreißt, die gewöhnlich alle 5 — 6 Jahre in ein und dasselbe Ort wieder zu kehren pflegt. Die Sterbtabeln beweisen die Tödtlichkeit der Blattern, da man sich aus selben überzeigt, daß insgemein der 9te Mensch an selben stirbt, und das Jahr 1799 giebt Westgalizien einen stets noch unvergessenen Beweis, da man in diesem Jahre 12000 Kinder zählte, welche die Blattern tödteten.

Dieses schreckliche Uebel beschäftigte daher schon lange die Aufmerksamkeit aller Regierungen, und aller Aerzte. Die ersten konnten unmöglich selbes von ihren Gränzen abhalten, und die zwennten mußten ihre Theilnahme an dem Elende, so

sie teraznieyszym potomstwa całych krain i nie-truła szczęścia tylu familii, osobliwie na tenczas, kiedy zła ospa nastanie, która zwyczajnie co 5 lub 6 lat w to samo miejsce powracać zwykła. — Wypisy zmarłych dowodzą śmiertelną zaraźliwość ospy, albowiem przekonywamy się z nich, że w ogólności 9^{ty} człowiek na nią umiera, rok zaś 1799 daie zachodniey Galicyi dowód w żywey ieszcze tkwiący pamięci, gdyż rachowano w tymże roku 12000 dzieci, które ospa zabiła.

Ta straszna choroba zatrudniała więc iuż długo uwagę wszystkich rządów i lekarzów. Rządy niemogły iey żadnym sposobem od swych granic odwrócić, a lekarze musieli doświadezać, że ich

wie jede Anstrengung, und alle Versuche ihrer Kunst ohne Erfolg verschwendet sehen, sie konnten oft gar nicht vom Blattertode retten; nur in den Jahren 1720 bis 1730 schimmerte ihnen eine Hofnung, die Blattern, wo nicht auszurotten, doch minder tödtlich zu machen, man brachte nämlich dazumal die Blatter einimpfung aus Konstantinopel nach England, und von da nach dem festen Lande von Europa zu uns; würde diese sehr nützliche Art, Kindern gute Blattern zu einer gewählten Zeit, bei willkommenen, guten Nebenumständen, und bei gesunden Zustände derselben beizubringen, nach manchen zwar auch ist noch nicht ganz gehobenen Hindernissen, und vorgesaften Meinungen besseren Eingang gefunden, und die Eltern sich der Blatterninokulation für ihre Kinder allgemeiner

ność i wszelkie zabiegi ich sztuki bez skutku żadnego pełzły; często od śmierci ospowey uratować niemogli; w latach tylko od 1720 do 1730 zabłysnęła im była nadzieia, jeżeli niewykorzenienia ospy, przynajmniej uskromienia iey zarazy zabijającej, a to, że wprowadzono *szczepienie ospy* z Konstantynopola do Anglii, a ztamtąd na ląd europeyski; gdyby ten bardzo użyteczny sposób szczepienia dzieciom dobrej ospy w czasie do tego obranym, okolicznościach pomyślnych i stósownych, tudzież w stanie zdrowia po uprzątnieniu niektórych, prawda i dotychczas ieszcze nie ze wszystkim umorzonych przeszkód i uprzedzeń większą był sobie ziednał wziętość, a rodzice szczepienia ospy

bedienet haben, so wäre sicher ein grosser Theil des Menschengeschlechts bis nun erhalten, und ein eben so grosser Theil von traurigen Verstümmelungen verwahrt worden; der Zufall wollte den wankelmüthigen, ungenügsamen Menschen, die über den Werth der Blattereininimpfung noch stets zweifelnd, und unbestimmt bleiben, noch wohlthätiger — schon lange gieng eine dunkle Volksfage in einigen Gegenden, daß gewisse Pusteln, welche die Kühe manchmal an ihren Eutern haben, vor den Kindtblattern schützen, wann sie dem Menschen mitgetheilet werden — vorzüglich beschäftigte sich Doktor Edward Jenner, ein Arzt in Engla id, mit diesem dort und besonders in der Gegend um Gloucester verbreiteten Gerücht, daß die Kuhpocke ein Mittel sey, womit der Mensch von der

dla dzieci swych powszechnie używali: tedy zapewnie wielka część ludzkiego narodu byłaby dotychczas ocaloną została. Lecz przypadek zrzadził ieszcze większe dobrodzieystwo dla ludzi niestałych, i niekontentuiących się, którzy o dobroci fzczepienia ospy ustawicznie powątpiewaiąc, w nierozmysłności trwaią. Od dawna w niektórych okolicach snuła się między pospółstwem powieść niedokładna, że iakieś bomble (pustuły) które krowy na wymiu czasem miewaią, udzieliwszy się człowiekowi, zabezpieczaią od ospy. Ta w Anglii, a naybardziej w okolicy Gloucestru rozfianą powieścią, że ospa krowia jest środkiem zabezpieczaiącym człowieka od zarazy ospy powszechney, trudnił się

Ansteckung der Kindtblattern frey bleibet — er untersuchte mit Geduld und Standhaftigkeit — und der Erfolg seiner Bemühungen krönte seine Untersuchungen, denn er fand, daß die Kuhpocke gegen die Kindtblattern schütze, welches er im Jahre 1798 durch ein öffentlich bekannt gemachtes Werk der Welt bewies, und wofür ihm die englische Nation dankt — und bewundert.

Dieser grosse Fund aus dem Füllhorn der Natur erregte nun die Aufmerksamkeit der ganzen Welt, vorzüglich Deutschlands und Frankreichs — überall entsprach sie den Hoffnungen der Regierungen, wodurch sie ihre Benutzung (wie unlängst die Landesregierung von Niederösterreich) öffentlich anzupfehlen sich bewogen fanden; mit dieser Erfindung auch die Bewohner Westgaliziens bekannt zu machen,

szczególnie lekarz *Edward Jenner*, śledząc cierpliwie i statecznie, a skutek pracy uwieńczył jego badania; doznał albowiem, że krowia ospa od powszecznicy ospy, czyli chróst zabezpiecza, co w roku 1798 w dziele wydaném przed światem udowodnił, i za co mu Naród angielski wdzięcznością i podziwieniem nadgradza.

To wielkie doścignienie w skarbach nieprzebranych natury zwróciło na siebie uwagę całego świata, a osobliwie Niemiec i Francyi; wszędzie odpowiedziało nadzieiom Rządów, przez co uznali się bydź spowodowanemi do zalecenia publicznie użycia krowiej ospy, jako to niedawno Rząd krajowy Austryi Niższej uczynił. — Poznanie także obywateli

sie

sie von der Gefährlichkeit der Kuhpocke auf der einen und von ihrem Werthe als Schutzpocke gegen die Kinderblattern auf der andern Seite zu belehren, ist die Absicht dieser Schrift, damit sorgsame Eltern ein Mittel kennen lernen, daß nach so manchen strengen Prüfungen stets seinen Werth behauptet, und sie ihre Kinder am zuverlässigsten vor den so oft tödtenden und verstümmelnden Blattern zu bewahren lehret. Um aber mit Ueberzeugung des Lesers über diesen wichtigen Gegenstand zu sprechen, glaubt man ihn in folgenden Abtheilungen betrachten zu müssen.

1. Von der Natur der Kuhpocke.

2. Von der Art und Weise der Ansteckung.

3. Von den Symptomen der Kuhpocke.

4. Von der Dauer der Krankheit.

5. Von der Heilung der Kuhpocke.

6. Von der Wirkung der Kuhpocke.

7. Von der Nützlichkeit der Kuhpocke.

8. Von der Gefahr der Kuhpocke.

9. Von der Vermeidung der Kuhpocke.

10. Von der Vorbeugung der Kuhpocke.

łow zachodnio galicyjskich z tym wynalazkiem, oświecenie ich z jedney strony o tym, że krowia ospa żadnego nie ma niebezpieczeństwa, a z drugiey o iey wartości, że jest zasłoną od chróstu czyli ospy powszechnéy, stanowi zamiar ninieyszego pisma, ażeby troskliwi rodzice poznali środek, który po tylu ścisłych doświadczeniach zawsze wartość swoją stwierdził, i który uczy ich zabezpieczać iak najpewniey dzieci swoje od ospy, co tak często zabija i kalectwa nabawia. Ale żeby do przekonania osób czytających mówić o tym ważnym przedmiocie, potrzeba zastanowić się nad nim w następującym podziale,

Ursprung und Geschichte der *Początek i dzieje krowięy*
Rubpocke. *ospy.*

Als die Einimpfung der Kin-
 desblattern in England so all-
 gemein wurde, daß sie von allen
 Ständen, in den Städten,
 und auf dem Lande benuzet wur-
 de, fand vorzüglich Jenner,
 daß viele Menschen, welche sich
 mit der Viehzucht beschäftigten,
 ohngeachtet wiederholter Blat-
 ternimpfungen dennoch nicht mit
 selben behaftet werden, — er
 spürte der Ursache dieser Aus-
 nahme nach, da doch die Kin-
 desblattern fast jeden Menschen
 einmal befallen, und fand end-
 lich, daß alle jene, welche Rüh-
 molken, die an ihren Eutern und
 Zitzen bläulichte Bläschen mit
 rothem entzündungsartigen Ran-
 de haben, worinn eine gelblich
 wässrige Feuchtigkeit enthalten
 ist, vor der Blatternansteckung
 frey bleiben, wenn sie sich diese
 nämliche Krankheit geimpfet ha-
 ben, das ist: wenn zufälliger-
 weise dieser in dem Bläschen ent-
 haltene Euter im Ausfließen auf

B

Gdy szczepienie ospy w An-
 glii tak było upowszechnione,
 iż go wszystkie stany po mia-
 stach i po wsiach używały,
 postrzegł osobliwie lekarz Jen-
 ner, że wielu ludzi pielęgnowa-
 niem bydła trudniących się po-
 mimo kilkokrotne szczepienie
 nie dostawało ospy; szukał
 przyczyny tego wyjątku, po-
 nieważ na ospę powszechną
 czyli dziecinną każdy prawie
 człowiek raz odchorować musi;
 i znalazł nakoniec, że wszyscy,
 którzy doją krowy mające na
 wymiu i cyckach niebieskawe
 pęcherzyki z czerwonymi zapa-
 lonemi obwódkami, w których
 znaydnie się otok żółtawo-wod-
 nisty, wolnemi są od zarazy
 ospowey, zaszczepiwszy sobie
 te samą chorobę to jest: kiedy
 przypadkowym sposobem otok
 w tych pęcherzykach zawarty,
 wyciekając, trafia im podczas
 doienia na skaleczone cokolwiek
 ręce, przez co potem dostają

sias

eine wunde Stelle ihrer Hände während dem Melken angebracht wurde, und sie dann dadurch die Kuhpocke bekommen, ohne jedoch an den übrigen Theilen des Körpers einen ähnlichen Ausschlag zu erleiden: Jenner machte nun diesen Versuch mit Vorsatz, impfte die Kuhpocke Kindern ein, welche weder diese, noch die Kindesblattern jemals hatten, und fand, daß die darauf angestellte Inokulation mit Kindesblattern stets ohne Erfolg war, so wie er mit letzteren eben so fruchtlos Menschen impfte, die schon 25 — 27 — 50 Jahre vorher die Kuhpocken überstanden haben.

An dieser Sache nahmen nun alle Geistliche, Adelige, und Aerzte Theil — ihre Impfungen, welche nun schon nebst denen in Deutschland, Frankreich, und Italien unzählbar sind, und der stets gleich gute Erfolg machte, daß der König von England ein Kuhpockeninstitut in London im Jahre 1799. errichtete, und befahl, daß alle Soldaten, welche die Blattern noch nicht hatten, mit Kuhpocken geimpfet werden sollten — eine ähnliche Anstalt errichtete man in Paris, nachdem die Republik vorher einen Arzt nach London schickte, der sich von

krowiey ospy; niedoznaiąc wszelako na innych częściach ciała podobnego wyrzutu, czyli osypania. Jenner doswiadzał tego umyslnie, szczepiąc krowią ospę dzieciom, które ani krowiey ani powszechney ospy nie miały, i doznał, że szczepienie im potem ospy dziecinney czyli króśt zawsze tak było bez skutecznym, jako daremnym w ludziach, którzy iuz przed 25. 27. i 50 lat krowią ospę odbyli.

Do tey rzeczy zaczęli się potem przykladać wszyscy duchowni, szlachta i lekarze; a szczepienia ich będące iuz prócz tych, co w Niemczech Francyi, i Włoszech nastąpiły, niezliczonemi, i zawsze pomyslnym skutkiem uwienczonemi, sprawiły, że król Angielski Instytut krowiey ospy w roku 1799 w Londynie ustanowiwszy, rozkazał, ażeby wszystkim żołnierzom, co ieszcze ospy nieodbyli krowią pozaszczepiac; podobne ustanowienie zrobiono w Paryżu, a Rzeczpospolita wysłała była wprzód lekarza dem

dem Werthe der Kuhpocke überzeugte — und nun benützt man in allen Weltgegenden dieses Verwahrungsmittel gegen die Blattern, so wie es schon seit zwey Jahren in Krakau mit dem besten Erfolge angewendet wird.

Durch die auf die Kuhpocke erregte Aufmerksamkeit haben Thierärzte, und geschickte Defonomen sie auch an den Kühen in Hollstein, Schlesien, in Steyermark und in der Lombardie bemerkt, woraus zu schließen ist, daß die Kuhpocke nicht allein in England zu Hause ist.

do Londynu, aby się o tym dobrodzieystwie krowiey ospy przekonał, a tak teraz we wszelkich okolicach swiata korzystają z tego środka zabespieczającego od ospy, który się podobnież od dwóch lat w Krakowie z najpomysłnieyszym skutkiem używa.

Z powodu tey na krowią ospę zwróconey uwagi postrzeegli ią także bydłęcy lekarze, i rozsądni Ekonomisci na krowach holsztyńskich, szląskich, styryjskich, i lombardyjskich, zkaż wnosic należy, że się krowia ospa nietylko w samey Anglii wywodzi.

II.

Beschreibung des Verlaufes der ächten Kuhpocke am Menschenen.

II.

Opisanie stopni, podlug których prawdziwa ospa krowia w czlowieku dziala.

Die Kuhpocke (auch Schutzpocke, Milchpocke, Blatternausrottungspocke, engländische Pocke genannt) ist stäts die nämliche,

Ospa krowia (nazwana także ochraniająca, mleczną, wykorzeniającą krosty, angielska czyli krowinką) zawsze iest

erscheint nie in einer veränderten Gestalt, hat nie einen andern Verlauf, sie mag vom Kuhheuter, oder vom Menschen — dem Menschen geimpfet werden; sie erscheint, wenn sie an einem Theil des menschlichen Körpers, wozu man meistens die beiden Oberarme wählt, geimpft wird, in folgender Ordnung:

1. Im dritten oder vierten Tage nach der Impfung bemerkt man an der Impfstelle, die nur ein kleiner, keineswegs schmerzhafter, einmal blutender Einschnitt oder Stich in die Oberhaut ist, nur kleine Röthe.

2. Im fünften Tage formt sich in der Mitte dieser Röthe eine perlweiße blasenartige Erhabenheit, in derer Mitte man stäts den etwas tiefer gelegenen braunlichen Einschnitt oder Stich bemerkt.

3. Vom fünften bis achten Tag erhebt sich diese Blase stäts mehr, bleibt aber immer etwas platt gedrückt, und behält einen mehr scharfen als abgerundeten Rand.

jednakowa, niepokazuje się w odmiennej postaci, jednostrajne ma działanie czy z wymia krwi, czy z jednego człowieka drugiemu zaszczepiona, i po zaszczepleniu swym na części iakiey ciała ludzkiego, do czego naybardziej obieraia się ramiona, następujący zachowuie porządek.

1. Trzeciego lub czwartego dnia po zaszczepleniu postrze ga się tylko małe zaczerwienienie na mieyscu szczepienia, będącego tylko szczupłym zupełnie niebojącym a nawet krwi niepuszczającym zakłociem, czyli zadarciem skóry wierzchniey.

2. Piątego dnia robi się posród tey czerwoności wypukłość pęcherzykowata koloru perłowego, na której środku cokolwiek głębiey zawsze widać zakłocie czyli zadarcie szarawe.

3. Od piątego do ósmego dnia co raz to bardziey podnosi się ten pęcherz, zostaiąc iednak zawsze cokolwiek płaskim, a około krajów raczey spadzistym nizeli wypukłym.

4. Am achten oder neunten Tag erscheint nun die Blase voll, vergrößert sich bis zum zwölften Tage immer etwas, und füllt sich mit mehr Flüssigkeit; ein großer, sich allmählich verbreitender purpurrother Rand, (wie ein kleiner Rothlauf) umgiebt dann selbe; der Impfling hat meistens in diesen Tagen bemerkbare fieberhafte Anfälle mit schnellerem Puls, miuder ruhigen Schlaf, Durst, etwas Hitze — welche Zufälle nach 24 Stunden meistens aufhören — viele Impflinge bleiben ganz gesund.

5. Nach dem neunten Tag fängt die Pustel an in der Mitte, wo der Einschnitt war, braun wie gebrannter Kaffee zu werden, und die Röthe wird blässer und kleiner im Umfange — verschwindet meistens am 10 — 12. Tage ganz.

6. Dieser braune Schorf, in welchen sich die Pustel im 13 — 14. Tage verwandelt, ist meistens rundlich, sehr hart, glänzend, und sitzt sehr fest, und ziemlich tief in der Haut, woraus er sich nach und nach erhebt, und endlich in der

4. Ósmego lub 9to dnia nabiera pęcherz zupełnie, powiększa się aż do 12. dnia, ściągając więcej otoku; wielki, zwolna rozszerzający się okrąg koloru szkarłatowego (niby róza mała) otacza ten pęcherz. Osoba, którey zaszczepiono, naybardziey w tych dniach ma znaczne paroxysmy gorączkowe i puls prętki, sen mniej spokojny, pragnienie i cokolwiek gorączki, ale te przypadki nayczęsciey we 24. godzinach ustają, wiele zaś osób zaszczepionych żadney niedoznaie niemocy.

5. Po dniu 9^{ty}m zaczyna bombel (pustula) w srodku, gdzie było zakłócie, przybierać kolor naksztalt palonéy kawy, a czerwoność bledniejąc i zwężając się w obwodzie, ginie zupełnie dnia 10^{go} lub 12^{go}.

6. Ten strup brunatny, w któren się bombel 13^{go} lub 14^{go} dnia przemienia, jest nayczęsciey okrągławy, bardzo twardy, śniący się, tkwi bardzo mocno i dosyć głęboki w skórze, od którey co raz bardziey odstaie, a na koniec

3.—4. Woche abfällt, wornach eine kleine Narbe zurückbleibt.

Die in der Pustel von ihrer Entstehung bis zur Abtrocknung enthaltene Flüssigkeit ist stätshell, wie Wasser, klebrig, und in den kleinen Zellen derselben enthalten — getrocknet bestimmt sie das Ansehen des arabischen Gummi.

Nur dieser Verlauf, diese allmählich in der angegebenen Zeit sich einstellende Erscheinungen, nur diese Form der Pustel und des Schorfes (Crustra) beweisen die ächte Kuhpocken, welche gegen die Kindesblattern schützen. Jede Abweichung davon, besonders wenn die Entzündung statt dem dritten schon im ersten Tage groß, der Verlauf also zu schnell ist, wenn die Pustel keine wässerichte, durchsichtige, sondern eine dicklichte gelbe, eiterähnliche Materie enthält, wenn sie früher als vor dem 12ten Tage, vielleicht gar schon im 4ten Tage, trocken ist, und einen Krähenähnlichen, nicht tief sitzenden blaß gelben Grund statt dem oben beschriebenen

we 3 lub 4 niedziele, odpada, zostawiając po sobie małą lenką bliznę.

Płyn czyli raczey otok w pęcherzu od zrobienia się jego aż do przyschnięcia będący, zawsze jest czystym jak woda, lepkiem, i w małych komórkach zawartym, wyschnąwszy podobnym się robi do gummy arabskiej.

Takowe tylko działanie stopniowe, te zwolna w okryslonym czasie pokazujące się iawiska, i ta tylko Postać bombla i strupu (crustra) dowodzą prawdziwość ospy krowiej, która od chróstu czyli ospy powszechney zabezpiecza. Każde odróżnienie się od tego osobliwie, kiedy zapalenie zamiast trzeciego dnia już w pierwszym wielkości przybrało; kiedy bombel niema wodnistego przezroczystego płynu, ale gęstawa, żółta i do ropy podobną materiją, kiedy przed 12^{ty}m dniem a może wcale i 4^{go} dnia przysycha, i chrosta robi się z niej — do parchu podobna, niegłęboko tkwiąca, blado — żółtawa zamiast wyzey opisanego strupu, lub kiedy przemienia się we wrzód długo trwający, i ropy płynący, wtedy dowierzać nie-Schorf

Echorf bildet, oder in ein lang dauerndes Geschwür mit Eiterausfluß übergeheth, dann darf man nicht trauen, dann ist die Kuhpocke unregelmäßig, unächt, und schüthet nicht vor Blattern, folglich ist in solchen Fällen immer rathsam und nothwendig, die Vaccinazion noch einmal vorzunehmen; solche Zufälle können oft bei der behutsamsten Wahl eines guten Kuhpockenstoffes, durch verschiedene eintretende zufällige Umstände, und Anlässen des Impflings entstehen.

III.

Vorthelle der Kuhpockenimpfung.

Die Eigenschaften und Wirkungen der Kuhpocke, wenn sie dem menschlichen Körper beigebracht wird, sind:

a) Schüthet sie nach den übereinstimmenden Erfahrungen, welche überall angestellt wurden, von den Blattern — und zwar auf eine Art, welche weder die Gesundheit, noch minder das Leben des Geimpften in die mindeste Gefahr setzet

nalezy, bo natenczas krowia ospa nieregularna, nieprawdziwa, i niezabezpiecza od ospy powszechney, a zatym w takowych przypadkach lepiej jest zawsze, i potrzeba wakkynacyią czyli szczepienie krowiey ospy powtórzyć. Takowe przypadki mogą się często przytrafiac w nayuſtrozniejszym wyborze dobrej krowiospowsy materyi, dla różnych zdarzających się okoliczności, i przymiotów osoby, ktorey szczepiono.

III.

Korzysci szczepienia krowiey ospy czyli krowinki.

Własność i skutki krowiey ospy, w ciele ludzim zaszczepionej są następujące:

a) Zabezpiecza ona podług doświadczeń zgadzających się, ktore wszędzie robiono, od chróſt czyli ospy powszechney, i nawet w tym sposobie, iż ani zdrowia, ani życia osoby szczepionej na naymnieysze nienaraza nie-

— ein

— ein Werth, der mit keinem Heil- oder Präservativmittel, welches man bisher zum Vortheil der Erhaltung des menschlichen Geschlechts kennen gelernt hat, und je mal erfinden mag, in Vergleich gesetzt werden kann, wenn man bedenket, daß überhaupt der neunte Mensch in Blattern stirbt, daß man diesem Würgengel mit allen Aufopferungen, und allem Aufwande nie sicher entfliehen kann, daß keine Polizeyanstalten, keine Vorbauungsmittel gegen die Blatternansteckung sichert, keine Gegend, kein Alter, keine Lebensart von ihr frey gemacht werden kann — wie sehr hat daher jeder Vater Ursache, die Kuhpocke als ein wohlthätiges, leicht zu ergreifendes, gar nicht kostspieliges Mittel zu benutzen, um auf die leichteste und sicherste Art seine Kinder von der nie gewiß vermeidlichen Ansteckung zu sichern, und mit Ruhe einer nie vorauszu sehenden tödtenden Blatternepidemie entgegen sehen zu können.

pespieczeństwo; co jest dobrodziejstwem, które z żadnym dotychczas dla ocalenia narodu ludzkiego wysledzonym, lub kiedykolwiek wysledzić się mogącym środkiem leczenia lub prezerwatywy porównać się niemoże, zważywszy to, że w ogólności 9^{ty} człowiek na ospę umiera; że przed tą iędzą mordującą pomimo wszelkie ofiary, i nakłady nigdy bezpiecznie schronić się niemożna; że żadne policyjne ustawy, żadne zabiegi od zarazy ospowey niezabespieczają; że nietylko żadney okolicy, ale żadnego wieku i rodzaju życia uwolnić od niey nie sposób. Jak wielka jest zatem dla każdego Oyca pobudka do korzyłtania z krowiey ospy jako lekarstwa dobroczynnego, łatwego, i niekosztownego, ażeby dziatki swoje od zarazy, którey nigdy pewnie unikac nie można, nayłatwieyszym i naypewnieyszym sposobem bez zawodu zabespeczywszy, mógł spokojnie czekać zarazy ospowey, nigdy przewidzianą bydz niemożący.

Es
daß,
Kind
ein n
an d
pfun
faller
Kind
impff
die S
indess
dieser
mind

b) M
nu
nd
po
C
de
Ki
stu
au
sch
Ki
M
un
fal

e) M
wa
oh
ten
Ki
sen
Ba

Es kann sich wohl ereignen, daß, wenn in einer Gegend die Kindtblattern schon herrschen, ein mit Kuhpocke geimpftes Kind an den ersten Tagen der Impfung mit den Kindtblattern befallen werde, dann aber war das Kind schon vor der Kuhpockenimpfung angesteckt gewesen, und die Kuhpocke wirkte zu spät — indessen bemerkt man auch in diesen Fällen, daß die Blattern minder bössartig sind.

b) Man bekommt die Kuhpocke nur durch Impfung; indem nämlich etwas von dem Kuhpockenstoffe auf eine wunde Stelle gebracht wird, sie steckt also nicht an, wie die Kindtblattern, durch Ausdünstung von Blatternkranken, aus Betten, Kleidungen, Wäsche, mittelst der Luft — die Kuhpocke kann daher den Menschen nie unvorbereitet, und zur ungelegenen Zeit überfallen.

c) Man kann Kinder und Erwachsene mit Kuhpocke impfen, ohne der vielen Bedenklichkeiten, die bei der Impfung der Kindtblattern eintreten müssen; man kann schwache, in Zahnen begriffene, mit Wür-

Trafc sie möze, ze iesli w okolicy iakiey ospa powszechna iuz panuje, dziecie ktoremu krowinke zaszczepiono, pierwszego dnia po operacyi powszechney ospy dostanie, lecz wtedy dziecie iuz w przdd zarazone bylo, a krowinka skutkowala zapozno, tymczasem, i wtych przypadkach postrzega sie, ze chrolty nie tak zly skutek wywieraja.

b) Krowinki dostaje sie tylko przez szczepienie, a to kiedykolwiek materii krowinkowey w mieysce skalczone wpulzcza sie; krowinka wiec tak nie zarazajak ospa powszechna przez wyziew chorujacych na nia, lozka; suknie, bielizne, powietrze; krowinka zatym nigdy czlowieka nie przygotowanego, i w czasie nieposobnym napać nie moze.

c) Dzieciom i dorosłym krowinke szczepić można, lecz tyle obawy niema ile nas bierze przy szczepieniu ospy powszechney; bezpiecznie można ją szczepić dzieciom zębów dostającym, na robamern,

mern, Schrofeln, chronischen Hautausschlägen, als: Krätze, Flechten, mit dem Milchschorf behaftete Kinder, mit dem Wichtelzopf (kołtón polonice) befallene und schwangere damit sicher impfen, welche doch die Kindtblattern nur mit Lebensgefahr überstehen würden, so überstehen Kinder, die 8 — 14 Tage alt sind, die Kuhpocke sehr gut; die Kuhpocke hat daher zur Zeit einer wüthenden Blatternepidemie für schwächliche, fränkende Kinder außerordentliche Vorzüge, weil man solche Kinder zu einer Zeit vor den Blattern schützen kann, wo sie selbe nur mit der größten Lebensgefahr bekommen würden.

d) Bei der Kuhpockeimpfung entstehen nur allein dort, wo geimpft wurde, Pusteln, oder die oben beschriebene Pocke, der ganze übrige Körper bleibt macellos, indessen die Kindtblattern oft den ganzen Körper auf eine scheussliche Art besäen, folglich sind sie auch nicht entstellend, wie die Narben der Blattern.

ki, gruzolki (zawalki) długo trwające czyli chroniczne wyrzuty poskórne, iako to: świerzb; liszacie, słodki strup czyli ciemieniuszki chorującym, kołtunowatym, i ciężarnym, które to osoby z niebezpieczeństwem tylko życia odchorowałyby na ospę, dzieci iednak 8 lub 14 dni mające wychodzą bardzo dobrze z krowinki, która więc podczas srozacey się zarazy ospowej dla dzieci słabowitych lub chorowitych nadzwyczajną ma prerogatywę, zabezpieczając ich od ospy powszechney w tey chwili, w któreyby ją z największym niebezpieczeństwem życia dostały.

d) W szczepieniu krowinki tam tylko, gdzie szczepiono, robią się bomble, czyli sadzi ospa wyzey opisana; reszta zaś ciała zostaje czyłta, gdy przeciwnie ospa powszechna często całe ciało iak nayszpełtniey obsiada, ztąd widac, że bomble nie tak szpecą iak dziubny czyli blizny ospowe.

e) Die

e) Die Kuhpocke hat keine solche Nachfolgen, wie die Blattern, selbst ihr Verlauf, und das kleine Uebelbefinden, welches manchen Geimpften am 8. oder 9 Tage befällt, beweiset ihre Milde, mit der sie auf den menschlichen Körper wirkt — unter den so vielen tausenden vaccinirten Menschen hat man weder entstellte Gesichtszüge, noch triefende Augen, noch Beinfrass, und Blindheit, wie bei den Blattern bemerkt.

f) Man kann die Kuhpocke in jeder Jahreszeit, bei jeder Witterung impfen, sie fodert auch in dieser Hinsicht nicht alle die Vorsichtsregeln, wie die Kindtblattern.

g) Und endlich giebt sie uns und unsern Nachkommen die so grosse, so schöne Hofnung, die Blattern ganz von unserm Erdboden vertilget zu sehen, weil dann, wenn die Kuhpockeimpfung allgemein angewendet werden wird, es an einem Kinde fehlen wird, welches die Kindtblattern erhalten kann — diese Pest wird also aus Mangel an Individuen, durch die es sich erhalten und fortpflanzen kann, verschwinden.

e) Po krowincę nie bywają takie smutne wypadki jak po ospie powszechney; działanie iey nawet i mała niemoc, którey 8. lub 9. dnia ofoba szczepiona doznaie, udowodnia iey łagodność, z jaką na ludzkie ciało działa. Na tylu tyśiacach nie dostrzeżono ani oszpeconey twarzy, ciękących lub zławiających się czyli *kaprawych* oczu, ani też nadpfucia kości, i ślepoty, jak po ospie powszechney doświadczamy.

f) Krowinkę w każdej porze roku, w pogodę lub słotę szczepić można; w tym względzie nie wymaga także tych ostrożności, co ospa powszechna.

g) Cieszy nakoniec krowinka nas i naszych potomków tą miłą nadzieją, że ospa powszechna z czasem zupełnie z naszej ziemi w korzenioną zostanie, bo ubowszechniwszy szczepienie krowinki, niebędziemy mieli, dziecięcia, któreby mogło dostać ospy powszechney.

Wenn man nun die so leicht zu erfüllende Bedingnisse, welche die Impfung der Kuhpocke fodert, mit jenen vergleicht, welche bei der Blatternkrankheit — berücksichtigt werden müssen, wenn man die Gefahr bedenket, in welche die Kindesblattern jene, die sie befallen, oft stürzen, wenn man die Geschichte älterer und neuerer Zeiten, die uns die Verheerungen und Entvölkerungen der Länder und Städte durch die Kindesblattern — aufgezeichnet hat, liest, und die Klagen trauernder Eltern über den Tod ihrer oft auf einmal verlorenen Familie durch eine böse Blatternepidemie jemals zu hören und mitzufühlen Gelegenheit hatte, so wird wohl jeder Vater sich verpflichtet finden, den Regierungen für die Untersuchungen und Anstalten über einen Gegenstand zu danken, der so leicht zu benutzen, und das einzige leicht zu ergreifende sichere Mittel ist, sich vor innern Vorwürfen zu schützen, den Besitz seiner Kinder zu vergewissern, und in der Benutzung desselben sein eigenes Glück zu befördern.

Ta zatem zaraza zniknie przez brak ludzi, przez którychby się potrafiła utrzymać, i rozszerzać. — Jeżeli porównujemy te tak łatwo dopełnić się mogące warunki, których szczepienie krowinki wymaga, z temi, na które w ospie powszechnie względ mieć potrzeba; jeżeli postrzegamy niebezpieczeństwo, na które ospa częstokroć tych naraża, co iey dostają; jeżeli czytamy dzieje dawniejszych i terazniejszych czasów, które uwiadomią, zaś o spustoszeniach i wylepieniu krajów i miał przez chrośty czyli ospę powszechną; jeżeli wreszcie mieliśmy kiedy sposobność słyszeć i uczuć narzekania smucących się rodziców nad śmiercią dzieciak częstokroć razem od złey zarazy ospowey zabranych: tedy zapewne każdy oyciec uzna się bydz obowiązany do podziękowania rządowi za dochodzenie, i ustanowienie przedmiotu, którego tak łatwo użyć można, który iedynym i niezawodnym jest środkiem, aby się zabezpieczyć od zarzutu wewnętrznego, zapewnić posiadaniu dzieciak, i użytkując z niego, własne pomnożyć szczęście.

IV.

Benutzung der Kuhpocke.

Die Impfung der Kuhpocke geschieht wohl am besten und sichersten, wenn man den flüssigen wasserhellen Stoff von dem Arm eines Kindes aus der etwas aufgestochenen Pustel am 8. oder 9. Tag der Impfung mit der Spitze einer Lanzete auffasset, und in einige leichte einmal blutenden Stiche oder Einschnitte an den beiden Armen des zu impfenden Kindes einsenket, dann gut eintrocknen läßt, wozu 15 — 20 Minuten nöthig sind, indem man so lange den Arm nackt läßt, und erst hernach, ohne etwas auf die Impfstelle zu legen, oder selbe zu verbinden, ihn wieder wie sonst mit dem Hemde oder Kleidärmel bedeckt; ist es nicht möglich mit frischem, flüssigen Kuhpockenstoff zu impfen (was freylich die beste und sicherste Impfmethode ist) so bedient man sich entweder eines mit Kuhpockenstoff gut befeuchteten und trockenen Fadens von der Länge, welche man in einen etwas läng-

IV.

Użycie krowiny ospy, czyli krowinki.

Krowia ospa, czyli krowinka szczepi się naylepiey, biorąc końcem lancetu trochę płynney, wodnistey i czystey materyi z bombla 8. lub 9. dnia po szczepieniu cokolwiek przekłótego na ramieniu dziecięcia, wpu-
szczając ją w zakłócia czyli zadarcia lekke, a nigdy krwią niezalewając się na obydwóch ramionach dziecięcia, któremu szczepić wypada, i dając dobrze zaschnąć, do czego potrzeba 15 lub 20 minut w tym sposobie, iżby ramie przez ten czas, obnażonym będąc, dopiero potém nieprzykładając nic na miejsce szczepienia i nie zawiązując go, rękawkiem koszulki lub sukienki przykryte zostało. — Jezeli zaś niemożna szczepić świeżą i płynną materyą krowinkową (co iest w samey rzeczy naypewniejszym sposobem) tedy używa się do tego albo nici materyą krowinkową dobrze napoioney, wysuszoney a długości tu — wy-

geren

geren an jedem Arme gemachten leichten, nicht blutenden Einschnitten einleget, und mit einem Stückchen Heftpflaster gut befestiget, damit er darinn liegen bleibe — worüber man noch einen kleinen Verband machet, damit durch Bewegen oder Reiben des Armes das Pflaster seine Stelle nicht verändere — welcher Verband, so wie das Pflaster erst am 4ten Tage abgenommen wird, um den Zustand der Impfstelle untersuchen zu können — zeigt sich dann um den eingelegten Faden eine Röthe (Entzündung) so läßt man den Arm frey, und kann dann hoffen, daß die Impfung feste, zeigt sich keine Röthe, ist der Einschnitt blaß, wie sonst, und trocken, so hat man nichts zu hoffen, und muß wieder in 5 — 6 Tag neuerdings impfen — welches bei der Impfung mit trockenem Stoff manchmal wiederholt werden muß — zuverlässiger ist außer dem flüssigen Kuhpockenstoff jener, welcher zwischen Gläsern in Baumwolle verschickt wird, wo man dann die Spitze der Lanzette oder der Nadel, mit der man den Stich machet, in diese mit Kuhpockenmaterie angefeuchtete Baumwolle eintauchet, gut damit befeuchtet, und

razoney, która się kładzie w załarcie cokolwiek dłuższe, lekko na obydwóch ramionach zrobione, i krwi niepuszczająca, przytwierdza kawałkiem plastru trzymającego, ażeby nie wypadła, i obwiązuje, ażeby przez poruszenie i tarcie się ramienia plaster miejsca swego nieodmienił. To obwiązanie i plaster dopiero 4^{go} dnia zdeymuje się dla obaczenia miejsca, na którym szczepiono, i jeżeli około włożoney nici zaczerwienieie; tedy zostawiwszy ramię bez obwiązania, spodziewać się można, że się szczepienie przyjęło; a jeżeli niezaczerwienieie, zakłócie blade i sucha; tedy niczego spodziewać się nie mamy i znowu w 5 lub 6 dni szczepić należy; co w szczepieniu suchą materią czasem kilka razy powtarzać potrzeba. — Prócz płynney materiy krowinkowey jest pewnieysza ta, która w szkle na bawełnie przesyła się; koniec tedy lancetu, lub igły do zakłócia użytey macza się w bawełnie materią krowinkową napoioney, i nabrawszy dobrze, zadziera miejsce do szczepienia obrane, o które koniec instrumentu dobrze obetrzec, ramienia nie zawiązywać,

dann

dan
In
des
wis
so
erst
fan
ist,
nu
züg
the
mit
in e
sch
Be
hal
pfl
bis
be
sen
son
füh
ih
dan
Ar
hüt
ort
leid
gen
neh
den
den

dann alsogleich den gewählten Impfort ritzet, und die Spitze des Instruments gut darinn abwischt — den Arm aber eben so wenig verbindet, wie bei der ersten Impfsart, sondern anfangs unbedeckt, bis alles trocken ist, läßt, und nach der Abtrocknung, wie sonst bekleidet, vorzüglich benützet man mit Vortheil Nadeln von Elfenbein, die mit Kuhpockenstoff gut belegt, in ein Büchschchen verwahret, verschicket werden. Während den Verlauf der geimpften Kuhpocke halte man den Impfling gut, pflege und nähre ihn so, wie er bisher gesund blieb — man gebe ihm gesunde, verdauliche Speisen, nicht erhitzen Getränke, sondern Wasser oder leichtes Bier, führe ihn in heitere Luft, decke ihn nicht ungewöhnlich warm zu, dann wird er auch niemal eine Arznei brauchen, besonders verhüte man, daß er sich am Impfsorte kratze und reibe, weil dann leicht Geschwüre und Entzündungen entstehen, die manche Unannehmlichkeiten verursachen, und dem Impfarzte vorgezeigt werden müssen.

ale iako w pierwszym sposobie szczepienia z początku obnazonym zostawic należy, poki wszystko nie obeschnie, a wtedy dopiero odzież iak kiedy indzie włożyć można. Pożytecznie używają naybardziej igiełek z kości słoniewey, materyą krowinkową dobrze namaszczonych, które rozsyłają się w puszkach. Podczas działania zaszczipioney krowinki trzeba szczepioną osobę dobrze pielęgnować, i tak ją karmić iak niechorą, dając potrawy zdrowe, łatwe do strawienia, napoje nierozpalające, iako to: wodę, cienkie piwo; trzeba ją także wyprowadzać na pogodne powietrze, nieprzykrywać bardzo ciepło, a tak nigdy niebędzie potrzebowała lekarstwa. Osobliwie przestrzegać należy, aby się na miejscu szczepienia nie drapała, lub tarta, bo tak się łatwo robią zapalenia i wrzody, które sprawują przykrości, i lekarzowi szczepiacemu pokazane bydmuszą.

Errata.

Seite	Zeile	statt	lies:	Seite	Zeile	statt	lies:
9	30	Euter	Eyter.	17	33	in	im.
10	4	befommen	bekommen.	18	6	befallene und schwängere	Befallene und Schwängere
12	15	eimal	niemal.	19	34	es	sie.
13	25	10 — 12	10ten — 12ten	21	11	eimal	niemal.
13	27 28	13 — 14	13ten — 14ten	21	29	von der Länge,	von der Länge —
14	32	Grud	Griab.	22	3	Einschnitten	Einschnitz.
15	25	da	vor.	22	17	Enzund.uz	Entzündung.
16	10	in	an.				
16	18	sichert	fehrt.				

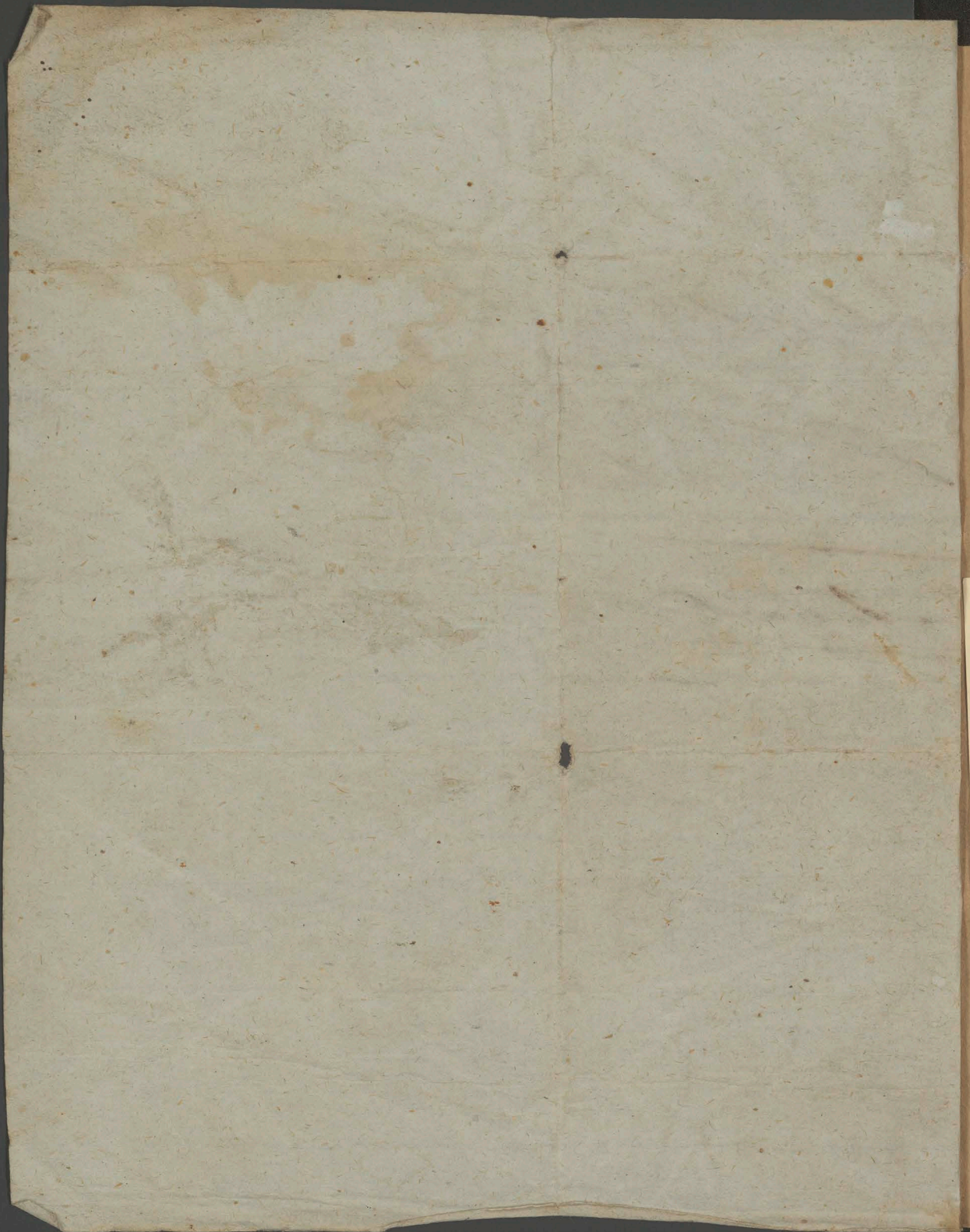
es:
allene und
wanzere
at.
n der
Ange —
ufchnitz.
hndung.

Generalnegotium

St. Kammer

B. S. S. S.

M
Papier
1033
W. S. S. S.

9
H

o. 11. 6

965182 **Bibliotheca** 1300 v.
P.P. Camaldulensium in Bielany

Depozyt w Bibliotece Jagiellońskiej

07331

o-ll